

KAVRAM İNCELEMELERİ VI. HAKİKAT KAVRAMI ÜZERİNE

NUSRET HIZIR

Doğru ile yanlış, tamamlayıcı (complémentaire) midirler?

1 — Tamamlayıcı (complémentaire) ne demektir? İki şey, bir tüm-alan teşkil etmek üzere birbirini tamamlarsa, bunlar birbirini tamamlayan iki sınıfın unsurlardır. — Meselâ 90 dereceyi doldurmak için bir açıda eksik olan miktar, yani açı, birincisinin tamamlayıcısıdır. Bu takdirde denebilir ki, birinci sınıf, ikincisini içerdiği gibi, ikincisi de birincisini içerir; başka deyimle her iki sınıf arasında bir çift-içerme bağıntısı vardır.

2 — *Aimé Patri'nin* "Revue de Métaphysique et de Morale"ın 3 No.lu 1954, nüshasında "Sur la Nature de la Verité" başlıklı bir yazısı çıkmıştır. Bu yazı, aslında Heidegger'in Hakikatin özü üzerindeki incelemeleriyle tartışmalarda bulunmak amacını gütmektedir. Bu itibarla, meseleyi zorunlu olarak metafizik yönden alacağına göre, burada ona karşı durum takınmamız gerekmezdi. Ancak, Patri, metafizik mülâhazaları arasında, mantığı yakından ilgilendiren ve bizce önemli yanlışları içinde saklıyan bir takım iddialarda bulunduğundan, bunların üzerinde durmayı faydalı, hattâ lüzumlu bulduk.

3 — Patri'ye göre, "doğru" ile "yanlış", yukarıda işaret ettiğimiz gibi, çift-içerme değildirler, yanlış doğruyu içerir, fakat doğru, yanlış içeremez. Bu müşahededen hareket ederek, yazar, doğru ile yanlış'ın tamamlayıcı olamayacağını söylemektedir. Demek ki tamamlayıcılığın *conditio sine qua non'u* olarak çift-içerme görülmektedir.

4— Bu düşüncenin yanlışlığını gösterebilmek için şu esas gözönünde tutmak gerekir: Doğru ile yanlış, ayrı ayrı birer alanı temsil etmekle beraber, ayrıca da bir tüm-alan teşkil ediyorlar. Gerçekten böyle bir tüm-alan teşkil ettiklerini göstermek için, $f(x)$ fonksiyonunu doğru kılan değişkenlerle onu yanlış kılan değişkenlerin, bir tüm-alanı meydana getirdiğine işaret etmek yeter. Hattâ, yeni mantık bu iki fonksiyonla izomorf olan sınıfların birbirine göre *tamamlayıcı* olduğunu apaçık söyler ve bu görüş doğrudur. Çünkü, belirli bir fonksiyonu doğru ve yanlış kılan bütün değişkenler, yani onu manalı kılan bütün unsurlar, tabiidir ki, bu görüş açısından bir tek tüm-alan teşkil edecekler ve bu tüm-alanın içinde bir bölme yaparsak, o bölmenin bir tarafı öbür tarafın tamamlayıcısı olacaktır.

5 — Tek içerme, çift-içerme meselesine gelince, burada da bir yanlış yapıldığı meydandadır: çünkü tamamlayıcılık probleminde bahis konusu olan, yanlış'ın doğru'yu içermesi, buna karşılık doğru'nun yanlış'ı içermeme-

mesi meselesi değildir, fakat $f(x)$ 'in $f(x)$ 'i, $f(x)$ 'in $f(x)$ 'i içermesi meselesidir. Aslında çift-içerme şu şekildedir: $f(x)$ 'in *doğruluğu*, $f(x)$ 'in *yanlışı*, $f(x)$ 'in *doğruluğu* da $f(x)$ 'in *yanlışı* içerir. Hattâ bir çift-içerme daha vardır : $f(x)$ 'in *doğruluğunu*, $f(x)$ 'in *yanlışı*, $f(x)$ 'in *yanlışı*, $f(x)$ 'in *doğruluğu* içerir. Ve buradaki problemde bahis konusu olan çift-içerme, gerçekten sınıflar arasında olacaktır; doğru ile yanlış arasında değil! Demek oluyor ki, yazar A önermesi yanlış, B önermesi doğru olduğu takdirde $A > B$ içermesinin, yani bireşik önermesinin, yanlış olacağı keyfiyetini bu çift-içermelerle karıştırmaktır. Onun ileri sürdüğü bireşik önerme yanlış'tır, halbuki bizim gösterdiğimiz içermeler, doğrudur, ve doğru ile yanlışın tamamlayıcılarda nasıl alınacağını göstermektedir.

6 — Fakat A. Patri'nin yanlışları bununla kalmıyor: Bir yerde, yanlışın, bir hiç olduğunu, başka bir yerde de doğru'nun mutlak olduğunu ileri sürüyor. Yanlışın bir hiç olduğu ancak, yanlış bir "entité" olarak alanlara karşı söylenebilir. Hattâ, yazar, bunu söylemek ve doğru'nun mutlak olduğunu ileri sürmekle, kendisinin de böyle kabul ettiğini zımnen itiraf etmiş oluyor. Halbuki doğru ile yanlış, ne mutlakdır, ne hiç'tir, ne bir "entité"dir. Bunlar düpedüz hakikat-değeri eridir. Yani, metalojik unsur, hattâ kiplik'tirler. Kiplik ise tarzıdır. O halde, kendi başına doğru ile yanlış'ı alıp bunların tamamlayıcı olup olmadıklarını mütalâa etmek dahi yersizdir. Buna, Soyutların isimleştirilmesi denir; bu davranış ise, pek çok yanlışların kaynağı olmuştur. Tamamlayıcı olan, doğru olan önerme ile yanlış olan önermedir.

7 — Bu vesile ile yazar bir noktaya daha, fikrimizce yanlış bir şekilde, işaret etmektedir: Demektedir ki, *l'essence de la vérité ne peut appartenir à la proposition du seul fait que la proposition n'est pas seulement ce qui peut être vrai, mais aussi ce qui peut être faux*. Ve buna şu mülâhazayı katmaktadır: Madem ki önerme doğru da oluyor, yanlış da, o halde onun doğru yahut yanlışlığını, kendi dışında aramak gerekir. —Buraya kadar gayet doğru; fakat bunu açıklamak için, Aristoteles'e de dayanarak, bu doğru yahut yanlışın, şeyin doğru yahut yanlış olmasından ileri geleceğini öne sürüyor— Halbuki klâsik felsefenin çok kere düştüğü bu yanlış, aslında yanlış bile değil, manasızdır: Gerçekten, şey'in doğru olduğu iddiası, ne doğrulanabilir, ne de çürütülebilir, yani mânadan mahrumdur. Önermenin doğruluğunun, onun dışında olması, sadece, doğrunun (ve yanlışın) metalojik kiplikler olmasından ileri gelmektedir.

8 — Bir son nokta daha: Yazar, doğrunun herşey (tout), yanlışın hiç olduğunu temellendirmek amacıyla, yeni mantığın, I sembolünü doğru için, o sembolünü ise yanlış için kullandığına işaret ediyor! Aslında bunlar birer sembolden başka bir şey değildir, ve herşey, hiç gibi mantık-dışı bir mâna taşımaları bahis konusu, tabii, değildir. Nitekim, türlü mantıkçılar, bunların yerine türlü semboller, çok kere harfler, kullanılmaktadırlar. Misal: Charles Serrus, V., F. kullanır, Tarski, T., F., Reichenbach, W., F., ilh... Biz ise doğ., ya. kullanmaktayız. —Bu gibi sembolleri hakikatle ilgili birer esas olarak almak her bakımdan mahzurludur.